

TID FÖR POESI

IDÉ OCH URVAL: Ann Boglind och Anna Nordlund
EN BOK UTGIVEN AV SVENSKA AKADEMIEN

FÖRDJUPAD HANDLEDNING

Ann Boglind och Anna Nordlund

Tid för poesi:

Fördjupad handledning

Del 1. Inledning 3

[Läsa och prata tillsammans](#) 4

[Korta samtalsfrågor till varje dikt](#) 4

[Kopplingar till skolans styrdokument](#) 4

[Hur kan skolan skapa en stimulerande miljö för poesi?](#) 5

[Tid som tema](#) 6

Del 2. Handledning till specifika dikter 8

Del 3. Förslag på arbetsområden 31

[Tid som tema](#) 31

[Tidens flykt/tidens gång](#) 31

[Se tillbaka – minnas](#) 32

[Ta vara på tiden](#) 32

[Se framåt](#) 32

[Tiden stannar upp – ögonblicket fångas](#) 32

[Historisk tid](#) 33

[1600-tal](#) 33

[1700-tal](#) 33

[1800-tal](#) 33

[1900-tal](#) 33

[2000-tal](#) 34

[Fem Nobelpristagare](#) 35

[Sex finländska poeter](#) 36

[Berättartilltal](#) 37

[Bildspråk](#) 39

Del 1. Inledning

Hösten 2024 får alla mellanstadieskolor diktantologin *Tid för poesi* i gåva från Svenska Akademien. Boken har tagits fram i samarbete med Skolverket och med stöd från Helge Ax:son Johnsons stiftelse. Antologin har producerats av förlaget En bok för alla. Urvalet dikter har gjorts av oss (Ann Boglind och Anna Nordlund) och vi står även bakom idé och urval till *En bro av poesi* som Svenska Akademien skänkte till alla barn som började förskoleklass hösten 2021. De barnen är nu på väg upp i mellanstadieåldern och *Tid för poesi* kan ses som en uppföljning tänkt att läsas i mellanstadiet och högstadiet. Skolverket såg till att *En bro av poesi* också delades ut i klassuppsättningar till skolor med förskoleklass, och nu sänds *Tid för poesi* ut i klassuppsättningar till mellanstadieskolorna.

Precis som med *En bro av poesi* vill vi uppmuntra barn och vuxna att läsa dikter tillsammans. Vår idé med böckerna är att barn och vuxna ska mötas runt dikter av olika slag och från olika tider och tillsammans fundera kring diktens mening, med stöd i illustrationer av dikterna. I ett separat dokument ger vi förslag på korta samtalsfrågor till varje dikt, medan vi i denna fördjupade handledning ger bakgrundsinformation till dikterna och förslag på olika arbetsområden med utgångspunkt i dikterna.

Kanske du vill läsa *Tid för poesi* med dina kolleger och tillsammans planera hur boken kan användas i undervisning. [Shared reading](#) eller [Bokcirkel](#) kan hjälpa till att komma igång med ett sådant kollegialt lärande.

I handledningen ger vi ofta länkar till Litteraturbanken där det finns uppläsningar av dikter och mer om och av specifika författare i vårt urval.

På [Litteraturbankens Skola](#) finns mer fördjupningsmaterial. Några tips med relevans för arbete med *Tid för poesi*:

[Varför ska man läsa poesi i skolan?](#)

[Poesiövningar för alla!](#)

[Varför ska man läsa klassiker i skolan?](#)

Läsa och prata tillsammans

Att samtala om litterära texter är ett sätt för lärare att lära känna sina elever som läsare. Samtalet ger både möjlighet att relatera läsningen till egna upplevelser och att stödja eleverna i att bearbeta, analysera och förstå texter. Hur berikande litteratursamtal med barn och ungdomar kan vara beskrivs exempelvis i Martin Hellströms bok om flera års samtal om litteratur med barn och unga, *Bäst är det mänskliga* (2022). Ungdomarna här berättar bland annat att de inte gillar mallar med allmänna färdigformulerade frågor som inte är anpassade till den aktuella boken, samtidigt som de längtar efter samtal där de i dialog med andra kan både uppleva och skapa förståelse för texten. Detta är också något som lyfts fram i Skolinspektionens rapport *Läsfrämjande arbete* som redovisar en granskning av läsning i årskurs 4–6 i 25 skolor (2022). Här framhålls att både lärare och elever vill samtala mer och att bristande social interaktion kring läsningen riskerar att särskilt missgynna pojkarna. Skolinspektionen saknar i sin granskning av de 25 mellanstadieskolorna ofta olika former av textbearbetande undervisning som fördjupar läsoplevelsen.

Korta samtalsfrågor till varje dikt

Med detta som bakgrund har vi formulerat förslag till ett par inledande reflektions- och samtalsfrågor till varje dikt i boken. Dessa korta frågor är öppna, det vill säga att det inte finns bara *ett* rätt svar på dem. När och i vilken form dessa frågor ska presenteras för eleverna får den enskilda läraren avgöra.

De korta samtalsfrågorna till varje dikt hittar du i ett separat dokument.

Kopplingar till skolans styrdokument

Under ”Centralt innehåll för grundskolans svenskundervisning i årskurs 4–6” i *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmen* (Skolverket 2022) lyfts poesin fram genom formuleringar som ”Skönlitteratur för barn och unga från

olika tider, från Sverige, Norden och övriga världen. Lyrik, dramatik, sagor och myter. Texter som belyser människors villkor och identitets- och livsfrågor.”

I skolans styrdokument finns det alltså stöd för läsning och arbete med poetiska texter som ett sätt att skapa delaktighet i det gemensamma kulturarvet, lära känna skönlitteratur från olika tider och från andra länder, utveckla kunskaper i och om svenska språket och få möjlighet att utveckla språket för att tänka, kommunicera och lära.

Hur kan skolan skapa en stimulerande miljö för poesi?

Forskning visar inte bara att läsande föräldrar och lärare får läsande barn utan också att lärare och vårdnadshavare som läser och visar barnen att de tycker om poesi får elever och barn som också tycker om poesi. I detta avsnitt vill vi ge några idéer till att ordna en skolmiljö som stimulerar poesiläsning och poesiskrivning. Samarbeta gärna med ett närliggande bibliotek. Poesi är en utmärkt introduktion och inskolning till all skönlitterär läsning.

Gör poesin synlig på skolan:

- Sätt upp posters med dikter på skolans anslagstavlor, i korridorerna och på väggarna på toaletterna. Det kan vara både elevdikter och författardikter. En anslagstavla kan innehålla en klass favoritdikter.
- Inred en mysig poesihörna i skolbiblioteket eller på fritids och schemalägg högläsningstunder med poesi.
- Lägg fram några poesiböcker för barn i skolsköterskans väntrum.
- Lägg in högläsning av dikter i olika festprogram vid sidan av sång och musik, till exempel på Lucia, på Nobeldagen, vid skolavslutningar, vid avtackningar och låt föräldrarna på föräldramöten ta del av dikter barnen läst och skrivit.
- Ge regelbundna poesiläxor som kan innebära att lära sig en dikt utantill eller att läsa högt för närstående hemma.
- Ge eleverna anteckningsböcker där de kan skriva in dikter de tycker om, men också dikter som de själva eller en kamrat har skrivit.

- Ta vara på flerspråkiga elevers resurser genom att be dem ta med dikter på andra språk än svenska och att översätta eller berätta om innehållet i korta dikter på både svenska och andra modersmål.
- Låt eleverna göra en undersökning där de frågar föräldrar och andra vuxna om de har någon favoritdikt. Även låttexter är poesi.
- Bjud in en författare som skriver dikter för barn. Sök på [Författarcentrums hemsida](#).

Tid som tema

Antologins titel är *Tid för poesi*. Tid behövs för att bygga relationer med poesi och läsande. Med tid som tema i urvalet vill vi också att läsarna ska få tid att reflektera över tiden i livet med poesin som följeslagare. Som vi skriver i förordet till eleverna tar det inte mycket tid att läsa en dikt, men man kan ändå ta del av ett stort innehåll. En dikt har man alltid tid med. De som boken riktar sig till, barn i mellanåldern, ”tweenies”, befinner sig i en brytningstid i livet. De funderar mycket på tidens flykt; de längtar ofta efter att bli äldre så att de får tillgång till en massa spännande saker, men lika ofta längtar de efter att bli ompysslade som när de var mindre.

Det är svårt att definiera vad tid är, samtidigt som vårt liv är uppbyggt kring tidsbegreppet. I dagens samhälle är det väldigt viktigt att ha koll på tiden, att kunna mäta och bestämma tiden. I det gamla jordbrukssamhället nöjde man sig med att följa solens gång för att bestämma dygnet och månens gång för att bestämma månaderna. Men redan på 1300-talet f.Kr. delade egyptierna in dagen och natten i 12 timmar vardera och ca 100 f.Kr. bestämde grekiska astronomer att det var 60 minuter på en timme och 60 sekunder på en minut. Längre hade vi i Sverige olika tider för ostkusten och västkusten eftersom man utgick från solens uppgång och nedgång. Tidsskillnaden mellan Stockholm och Göteborg var 24 minuter, men det blev krångligt, exempelvis när vi införde tågtrafik på 1800-talet. 1879 fick vi i Sverige en nationell standardtid.

Dessa fakta om tid har till synes inget med bokens dikter att göra. Men det är exempel på möjligheterna vi vill lyfta fram att läsa dikter i ämnesövergripande temarbeten. Funderingar kring tid följde oss när vi satte samman dikterna med varandra i boken. Vi tänkte också på årets växlingar i indelningen av dikterna och att

boken skulle kunna fungera som en samlingspunkt kring veckans dikt. 37 av bokens 52 dikter berör någon aspekt av tid och vi har förslag på [tid som tema](#).

Det kan vara spännande att presentera boken med ett samtal om tid och att låta eleverna fundera över vad tid egentligen är, hur vi mäter tid nu och hur vi mätte tid förr och tänka efter när de upplever att tiden går fort och när de tycker att den går långsamt. Eleverna kan ta reda på mer om tidsbegreppet ur olika synvinklar, allt från teknik till mytologi, konst, musik etc. Olika kulturer har fortfarande egna tideräkningar, framför allt när det gäller år, så det kan vara intressant att samtala om likheter och skillnader mellan olika kalendrar och indelningar av tid såsom islams månkalender, kinesisk och indisk tideräkning.

Eleverna kan få i uppgift att illustrera sin inre bild av tid och jämföra med varandra. Förlopp och utveckling redovisas ofta med tidslinjer. För att eleverna själva ska reflektera över sin läsning och läsutveckling, men också för att läraren ska kunna lära känna dem som läsare, kan man ge uppgiften att se tillbaka på sin egen läsning med hjälp av en tidslinje som ritas upp från år 0 till 11, 12 eller 13, där de nu befinner sig. På denna tidslinje skriver de om hur de minns texter och läsning från när de var riktigt små, personer de minns som läste för dem, platser för läsning, när de lärde sig läsa, om de minns läsning och texter från förskolan, de första åren i skolan och så vidare. De kan komplettera tidslinjen med text om vilken sorts böcker de tycker om att läsa, vilken som är deras bästa bok, var och när de läser helst och så vidare. Eleverna kan också få i uppgift att fråga om dessa saker hemma. Tidslinjer av detta slag kombinerat med samtal om dem är bra på flera sätt: dels lär de känna sig själva och varandra som läsare, dels lär läraren känna dem som läsare. I Skolinspektionens senaste rapport från årskurs 4–6 (2022) framhålls just kartläggning av läsintresse som något viktigt, men något som det inte förekommer så mycket av på skolorna.

Del 2.Handledning till specifika dikter

Vi förordar gemensam läsning av dikterna och samtal kring dem. Dikterna är valda utifrån idén att vuxna läser dem tillsammans med barn och i samtal hjälps åt att fundera kring diktens mening med stöd i illustrationer av dikterna. I ett separat dokument ges förslag på korta samtalsfrågor till varje dikt.

I denna fördjupade handledning till specifika dikter ger vi bakgrundsinformation till dikterna, [förslag på arbetsområden](#) och arbetssätt samt iakttagelser kring [berättartilltal](#) och [bildspråk](#) i dikterna.

(Sidangivelserna nedan hänvisar till antologin.)

Bo Carpelan: Gammalt år och nytt [s. 8]

Inled gärna med att titta på bilden och tillsammans fundera över hur stämningen i bilden upplevs. Före eller efter läsningen av dikten kan man prata om elevernas egna tankar kring ett nytt år. Tänker de också tillbaka på det gamla året eller funderar de mest på vad det nya året kommer att innebära? Brukar de till exempel ge nyårslöften?

Carpelans dikt kan jämföras med utdraget nedan ur Zacharias Topelius nyårsdikt ”Strö blommor!”, som finns i *Läsning för barn 4* (1871). Samtala om vilka likheter som finns mellan de båda nyårsdikterna och vad som skiljer dem åt. En av dikterna är skriven på 1800-talet och en på 1900-talet. Hur märks det? Förklara gärna att Topelius skrev sin dikt under en period av svält och hungersnöd i Sverige och Finland och uppmärksamma hur det avspeglas i dikten.

Strö blommor!

(*Nyåret 1869.*)

Det ringer, det ringer

Till midnatt i tornet,

Och väktaren springer
Att blåsa i hornet,
Och klockan hon slår:
God natt, gamla år!
God dag, nya framtid, som ljusnar till vår!

God natt, du som låtit
Oss tigga vid stafvar!
God natt, du som gråtit
Vid tusende grafvar!
God natt, du som bjöd
Båd' hunger och bröd
Och Guds, den barmhertiges, hjälp i vår nöd!

[...]

Men du, som nu glöder
I morgonens skyar
Och ljuset oss föder
Och hoppet förnyar,
God dag, nya år!
God dag, nya vår!
Gud signe till lycka och frid dina spår!

Knäpp nu dina kära,
Oskyldiga händer,
Mitt barn, till Guds ära,
När nyår sig tänder,
Och tacka nu, böjd,
Med brinnande fröjd
Din evige Fader i himmelens höjd!

Strö blommor på alla
De snöiga grafvar,

Der sorgen de kalla
Isrunorna stafvar!
Gjut menlös en tår
Från barndomens vår
Som helande balsam på blödande sår!

[...]

Så vilja vi börja,
Så vilja vi sluta,
Så vilja vi sörja,
Så vilja vi njuta
Med Gud i all tid
Vårt lefvernes strid.
Guds helige Ande oss gifve sin frid!

[Läs hela dikten i Topelius *Läsning för barn 4*](#), utgiven av Svenska Litteratursällskapet i Finland.

Kaj Beckman: Det som händer nu och

Lena Sjöberg: Dagarna [s. 10–11]

Dessa två dikter har fått en gemensam illustration. Be eleverna välja en av dikterna och illustrera den på egen hand eller parvis. Dessa illustrationer kan användas i ett längre gruppsamtal om tidens flykt och hur man kan ta vara på tiden.

Jesper Swedberg: Nu är en dag framliden [s. 12]

Jämför dikt och bild med eleverna och fundera över var och när det som syns på bilden utspelas och när dikten är skriven. Vart tror ni att personerna på bilden är på väg? Varför är de ute på natten? Var kan de utan fara gå till ro?

Dikten är ur en psalm från år 1694 och den äldsta dikten i boken. Samtala med eleverna om vad en psalm är. Vilken känsla vill den här psalmen förmedla? Vid vilken tid på dagen är den tänkt att sjungas?

Fundera gärna tillsammans över hur det märks att den här dikten är skriven för över 300 år sedan. Känner eleverna till någon som levde under samma tid som

psalmens författare Jesper Svedberg? Föreställ er tillsammans hur det kunde vara att leva på 1600-talet.

Helmer Grundström: Där skogvaktarn tog in [s. 15]

Skogvaktaren talar i mycket korta meningar. Fråga eleverna vad det är som gör att han tycker att natten är så lång att den räcker i en evighet. Hur skulle en beskrivning av hans natt låta om upplevelsen var helt annorlunda? Samtalet kan fortsätta med en koppling till eleverna själva där de får välja en situation då de tycker att tiden inte går fort nog och sedan beskriva den med samma slags korta meningar. Notera tillsammans rytmen och de regelbundna rimmen i dikten. Jämför med rytmen och rimen i föregående dikt, "Nu är den dag framliden". Fundera över när de båda dikterna kan vara skrivna och jämför upplevelsen av natten i de båda dikterna.

Den här dikten är skriven i tredje person ("han"). Hur skulle den kunna lyda om den skrevs i jag-form? Fundera också på från vems perspektiv föregående dikt, "Nu är en dag framliden", är skriven.

Koppla gärna dikten till den historiska tid då den är skriven. Sök på nätet efter filmer och fotografier på skogsarbetare från början på 1900-talet, när författaren Helmer Grundström levde. Samtala om diktens illustration och vad den ger för bild av skogvaktaren och jämför med fotografier på skogsarbetare. Fundera tillsammans över vem skogvaktaren är och vad det är för ställe han har kommit till. Ta tillsammans reda på mer om hur skogsarbete gick till innan det mekaniserades i mitten på 1900-talet. Se till exempel [Skellefteå museum](#) för mer information.

Helmer Grundström kom själv från Västerbotten och har skrivit många dikter om böndernas och skogsarbetarnas liv där i början av 1900-talet. [Läs mer om Helmer Grundström här](#).

Mårten Melin: Inte mera vän [s. 16]

Börja gärna med att titta på bilden och samtala om den främre personens tankar och förhållande till dem som står bakom. Samtala om vem som är jaget och duet i dikten. Hur kan man förstå att jaget i dikten vill glömma det som hänt, samtidigt som jaget hoppas att den som tilltalas ("du") inte har glömt? Samtala om vad som kan ha hänt.

Efter läsningen av dikten kan eleverna få i uppgift att illustrera den eller skriva berättelser om de andra fina minnena som jaget nämner, och de kan ge förslag på varför jaget och duet i dikten inte längre är vänner.

Eva-Stina Byggmästar: Drömde om snö [s. 18]

Samtala om gränsen mellan verklighet och dröm i dikten. Vad är glaciärer och snö i verkligheten och vad är det i dikten? Red ut vad ”oktogonaliskt” är. Hur har glaciärer kommit till? Hur länge har det funnits glaciärer?

Albert Gellerstedt: ur Islossning [s. 19]

Dikten kan vara en utgångspunkt för att tala om bildspråk och metaforer: hur kan vi beskriva oss själva och våra känslor med hjälp av olika slags väder? Vilket väder känner du dig som idag? Stämmer det med vädret som är ute? Hur känns det att vara död som en is? Hur känns det att vara sky och våg? Vad kan solen i dikten vara en bild för?

Sten Selander: En doft [s. 20]

Samtala om vad som kan framkalla minnen och beskriv tillsammans hur våra sinnen kan kopplas till minnen: doftminnen, smakminnen, synminnen och hörselminnen. Vad har du för doftminnen från olika platser? Vad kommer du att tänka på när du känner doften av nybakat bröd, granbarr, diesel, kaffe, koriander ...?

Harriet Löwenhjelm: Är det du, är det du, allra käraste barn [s. 23]

Samtala om vad ett barn är och vad barnet betyder för diktjaget. Hur gammalt är barnet i dikten och hur gammalt är barnet i illustrationen? När slutar man att vara barn och varför då? [Läs mer om och av Harriet Löwenhjelm](#) (1887–1918) på Litteraturbankens Skola.

Laleh Pourkarim & Gustaf Thörn: Goliat [s. 24]

Samtala om varför dikten heter ”Goliat”. Berättelsen om vallpojken David som slåss mot jätten Goliat är en känd berättelse ur Bibeln. Herden David litar på Gud och det godas seger och vinner därför över soldaten Goliat som ingen armé har lyckats besegra. Återberätta eller läs berättelsen för eleverna ur en bibel för barn. Notera hur

David skriker till Goliat, hur David inte lyssnar på alla som säger att kampen mot Goliat är omöjlig att vinna och hur David tror att han har Gud med sig i sin kamp.

Vem är Goliat i dikten? Vem är Goliat i våra liv? Samtala om mod: vad är mod? Vilka är vi som ska slåss mot Goliat i dikten och vad har vi i dikten för likheter med David, som är poet och sångare? Vem uppmanas du att tro på i den här dikten? På vilka olika sätt kan vi vara modiga och stora och mäktiga? Vad händer om ordet "vi" byts ut mot "ni" i diktens slutrader? Vilka är diktens vi i början av dikten och vilka skulle diktens ni kunna vara i slutet av dikten?

Jämför också gärna uppmaningarna och förhoppningarna i "Goliat" med Stig Dagermans "Jorden kan du inte göra om". Vad finns det för likheter och skillnader?

Påminn eleverna om att sångtexter också är poesi och låt eleverna lyssna på Lalehs låt "Goliat" och följa med i texten. Tonsättningar kan vara ett starkt stöd för att följa med i och förstå texten i dikter och även hjälpa elever med annat modersmål att träna uttal. [Här finns en film från UR](#) om hur man kan träna uttala med hjälp av en sångtext.

Stig Dagerman: Jorden kan du inte göra om [s. 26]

Vilka uppmaningar får läsaren i den här dikten? Jämför med Lalehs dikt "Goliat". Vad finns det för likheter och skillnader? Hur kan man på olika sätt göra en människa väl? Vilka sätt finns med i dikten och på diktens illustrationer? Finns det fler sätt?

[Läs mer om och av Stig Dagerman](#) på Litteraturbanken. [Där finns också Stig Dagermans egna uppläsningar](#), till exempel av dikten "En dag om året" som fungerar bra tillsammans med "Jorden kan du inte göra om". Här finns också novellen "Att döda ett barn" som länge användes i undervisning om trafiksäkerhet.

Ingrid Sjöstrand: Vet morötter mer än vi? [s. 28]

Samtala om svaren på diktens frågor. Låt sedan eleverna ta reda på fakta. De kan också gärna få experimentera med olika fröer och groddar, potatis, lök, morötter i ljus och mörker och se hur de gror.

Samtala också om att det finns många saker att undra över. Låt eleverna ställa fler frågor och skriva dikter om dem.

Karin Boye: Vårvisa [s. 29]

”Vårvisa” kan läsas tillsammans med Karin Boyes mer kända dikt ”Ja visst gör det ont när knoppar brister”. På Litteraturbankens Skola kan du läsa och lyssna på båda dikterna och höra Karin Boye själv läsa: [Ja visst gör det ont](#), [Vårvisa](#).

Samtala om likheter och skillnader i de båda dikterna. Hur känner sig jaget i dikterna? Vilka ord talar om för läsaren hur jaget känner sig? Varför förknippas våren med växt och ungdom?

Verner von Heidenstam: Om tusen år [s. 30]

Samtala om vad som kan ha hänt diktens jag. Varför har jaget förgätit (glömt) allt? Varför heter dikten ”Om tusen år”? Vi får inte så många ledtrådar om personen i dikten. Vad får vi för ledtrådar i Marcus Jernbergers bild? Var befinner sig jaget och vad är det jaget minns? Diskutera vilka bilder dikten väcker hos eleverna och låt eleverna illustrera dikten.

[Läs mer om och av Verner von Heidenstam](#) (1859–1940) på Litteraturbankens Skola, och [lyssna på dikten](#).

Göran Greider: Landsbygdens stora trähus [s. 32]

Läs dikten och försök att själva beskriva hur det känns att komma in i ett hus där ingen bott på länge. Hur luktar det? Hur känns golvet? Finns det kvarlämnade möbler och saker? Är det rymd i huset med högt i tak och stora fönster eller är det ett litet instängt rum? Hur faller ljuset genom fönstren? Hur luktar det när fönstren öppnas? Beskriv doften av våren.

Fundera tillsammans över varför det finns övergivna hus och gårdar och särskilt i de delar av Sverige som kallas landsbygden. Vad kan man göra åt det? Har eleverna besökt övergivna hus?

Låt eleverna fantisera kring den situation som beskrivs i dikten att just komma in i sitt nya hem som länge varit övergivet och skriv tillsammans eller låt varje elev skriva en kort berättelse om en familj som flyttar ut på landet till ett hus som stått öde. De kan få följande frågor för att komma igång: Varför flyttar familjen? Hur känns det när de kommer fram till huset? Lägg gärna in att det händer något mystiskt eller läskigt ...

Det har skrivits flera ungdomsböcker som handlar om familjer som flyttar ut på landet till hus som har stått övergivna en tid. Ett par exempel är dessa, kanske någon i klassen har läst dem och kan berätta:

Kerstin Lundberg Hahn, *Skuggan i väggen* (2012)

Christina Ohlsson, *Glasbarnen* (2013)

Ingelin Angerborn, *Hjärta av sten* (2019)

Solveig von Schoultz: Gungan [s. 34]

Dikten kan vara en utgångspunkt för att tala om bildspråk och metaforer: hur kan gungan vara en bild för själva livet och hur det är att leva? Samtala om hur det är att leva med fötterna i marken och att leva högt. När känns det som att leva med tårna i marken och när känns det som att ta fart och bli en överraskning för vinden? Hur tror ni att personen på bilden känner sig?

Nils Ferlin: I livets villervalla [s. 36]

Fundera över vad villervalla är. Hur låter ordet? Hur kan livet vara villervalla? Fundera över hur många människor ni möter under en dag. Hur många möter ni i verkligheten och hur många möter ni på nätet? Är det skillnad mellan att mötas i verkligheten och att mötas på nätet? Vad menas med att sätta skyltar varje morgon på sin grind? Vad är det för skyltar och vad är det för grind? Låt eleverna fundera över om de har skyltar och grind för att visa upp sig inför andra och dölja sina innersta tankar och känslor. Samtala om i vilka situationer som det är vanligt att man döljer sina känslor och vilka skyltar vi människor kan använda oss av för att spela olika roller och visa upp en yttlig fasad.

Här kan eleverna få välja en person i illustrationen och skriva ner den personens dolda tankar samt eventuellt träna in dem som en kort monolog. Klassen kan sedan försöka att gissa sig till vem var och en föreställer.

På Litteraturbanken kan du [läsa mer om och av Nils Ferlin](#) (1898–1961) och höra en uppläsning av "I livets villervalla".

Henry Parland: Min hatt [s. 38]

"Kläderna gör mannen" lyder ett talesätt. Håller ni med? Vad tycker jaget i dikten? Hur viktigt är kläder för en människas personlighet? Vad säger de förlorade kläderna i dikten och bilden om diktjaget och mannen på bilden? I samband med den här

dikten kan det vara intressant att diskutera vad olika människors klädsel signalerar. Är det viktigt med ”rätt” sorts kläder? Diskutera olika klädstilar på er skola och bland unga idag.

[Läs mer om och av Henry Parland](#) (1908–1930) på Litteraturbankens Skola.

Barbro Lindgren: Nu föds ett barn [s. 40]

Samtala om hur nuet tolkas i dikten och i illustrationen. Hur kan man ta reda på hur många barn som föds i Sverige under ett dygn och hur många som dör i Sverige under ett dygn?

Hur ska vi tolka bilden med den unga personen med sprayflaskan? Hur gammal kan han eller hon vara? Varför är siffrorna på klockan överkryssade?

Gustaf Fröding: Myra med barr [s. 42]

Ta reda på mer om hur en myrstack är konstruerad.

Man brukar ju tala om att vara flitig som en myra. Vilka andra liknelser med djur känner eleverna till? Listig som en räv, klok som en uggla, dum som en gås, hal som ål, stark som en björn etc.

Fröding har skrivit flera korta dikter där han försöker föreställa sig saker i naturen.

[Läs mer om och av Gustaf Fröding](#) (1860–1911) på Litteraturbankens Skola.

August Strindberg: Lördagskväll [s. 44]

Försök att bestämma när dikten är skriven med hjälp av det som skildras. Samtala om skillnader och likheter mellan lördagskvällar nu och när dikten skrevs. (Dikten ”Lördagskväll” ingår i diktsamlingen *Ordalek och småkonst* som publicerades 1905.) Fråga eleverna hur de skulle berätta om denna lördagskväll om de var med i dikten och illustrationen.

Samtala om ordet ”stillhet” och vad det kan betyda. Lyft fram ord i dikten som skapar känslan av stillhet. Samtala om vad en vilodag är för eleverna och hur vilodagar kan kopplas till kristen, judisk och muslimsk tro. Undersök hur dikten rimmar och hur rimmen och rytmen i dikten bidrar till känslan av stillhet i dikten. Även Vilhelm Ekelunds dikt ”Det snöar” handlar om stillhet. Jämför de båda dikterna.

Två av orden är skrivna på den tidens talspråk – ”bolln” och ”skym unnan”. Kan ni hitta dem tillsammans?

[Läs mer om och av August Strindberg](#) (1849–1912) på Litteraturbankens Skola. Där finns också [en uppläsning av dikten ”Lördagskväll”](#).

Samtala om hur dikten målar med ord och hur illustrationen visar den junikväll som dikten beskriver.

Thomas Thorild: Thoraud till Freidin och

Vilhelm Ekelund: Livets korthet [s. 46–47]

Läs gärna de båda dikterna tillsammans och samtala om vad som kan vara speciellt med just junimorgnar. Försök att tillsammans beskriva upplevelsen av en vacker junimorgon med alla sinnen. Låt eleverna räkna ut hur många junimorgnar de har levt. Fråga hur många junimorgnar de minns. Diskutera hur illustrationerna fångar de junimorgnar som beskrivs i dikterna. Eleverna kan också få i uppgift att själva illustrera sina upplevelser av junimorgnar och vad de skulle vilja göra en junimorgon.

På Litteraturbankens Skola kan du [läsa mer om och av Thomas Thorild](#) (1759–1808) och [Vilhelm Ekelund](#) (1880–1949).

Werner Aspenström: Mätarlarven [s. 48]

Ge eleverna i uppgift att ta reda på hur en mätarlarv ser ut, vilka egenskaper den har och varifrån den har fått sitt namn. Samtala om bildspråk. Vad kan mätarlarven symbolisera? Vad har mätarlarven för inställning till livet? Kan körsbärsbladet vara en metafor?

[Läs mer om och av Werner Aspenström](#) (1918–1998) på Litteraturbanken.

Gustaf Fröding: Snigelns visa [s. 50]

Samtala om hur Fröding med språket har försökt att skapa ett medvetande hos snigeln och förmedla en snigels tankar och känslor. Notera de korta raderna och det uppbrutna språket som kan kännas som ett litet barns sätt att uttrycka sig. Fråga hur eleverna skulle berätta om det som händer. Skriv om dikten till en berättelse utifrån hur den svarta foten upplever det som sker. Se vidare ALMA-pristagaren Isols bilderbok *En anka är bra att ha*. Den är ett utmärkt exempel på hur samma situation kan uppfattas olika beroende på vems perspektiv man tar. [Se vidare Ulla Rhedins läsguide till bilderboken.](#)

[Läs mer om och av Gustaf Fröding](#) (1860–1911) på Litteraturbankens Skola.

Harry Martinson: Daggmasken [s. 53]

Fundera tillsammans på om dikten kan handla om något annat än en daggmask, om daggmasken kan vara en metafor och i så fall för vad. Samtala med eleverna om arbetsuppgifter som likt daggmaskens måste utföras för att ett samhälle ska fungera, men som vi inte alltid ser och tackar för. Samtala också om kompostering och daggmaskarnas nytta för jorden och reflektera över hur mycket arbete som faktiskt behövs för att vi ska få mat.

[Läs mer om och av Harry Martinson](#) på Litteraturbanken.

Edith Södergran: Det underliga havet [s. 54]

Havet beskrivs som något underligt och överkligt och vackert. Vilka ord används? Samtala med eleverna om vad de tycker är vackert och om något kan vara så vackert att det känns farligt. Fråga vad det kan vara för saga. Vad i en saga skulle de vilja hända dem? Uppmärksamma att dikten slutar med ett utropstecken och fråga vad det sänder för signaler. Hur skulle det ändras med ett frågetecken eller en punkt i stället? Här finns det också möjlighet att måla eller rita det vackra havet med fler märkliga fiskar och okända blommor än vad som finns i illustrationen.

[Lyssna på en uppläsning av dikten](#) och [läs mer om och av Edith Södergran](#) (1892–1923) på Litteraturbankens Skola.

Edith Södergran: En fången fågel [s. 57]

Samtala om skillnaderna mellan de båda platserna i dikten. Hur skiljer sig platsen där fågeln sitter och sjunger från platsen som fågeln sjunger om? Är fågeln lycklig? Varför? Varför inte? Vad kan den fångna fågeln symbolisera? Beskriv för varandra de smäktande rosorna och de karga små blommorna. Vad för olika slags liv kan de symbolisera? Var vill fågeln vara? Samtala om vilken plats ni skulle välja.

[Lyssna på en uppläsning av dikten](#) och [läs mer om och av Edith Södergran](#) (1892–1923) på Litteraturbankens Skola.

Anna Maria Lenngren: Biet och duvan [s. 58]

Den här dikten är en lärodikt och en uppfostringsdikt. Vad lär vi oss av den? På vilken rad formuleras budskapet?

Dikten bygger på en fabel av den franske författaren Jean de la Fontaine, som i sin tur bygger på en fabel av den grekiska slaven och fabelförfattaren Aisopos. Fontaines

fabel heter ”Duvan och myran”. Den finns i olika versioner på nätet och där kan man även se en gammal illustration till fabeln. Det kan vara intressant att läsa de olika versionerna och jämföra med Lenngrens dikt. Ta reda på mer om vad en fabel är och hur fabler har använts som barnlitteratur. Det som utmärker en fabel är en kort uppfostrande berättelse där det förekommer förmänskligade djur och på slutet finns det ofta en sensmoral, ett moraliskt budskap. Exempel på sensmoraler är ”Man ska inte döma någon efter utseendet utan efter vad han uträttar”, ”Lugn och ro är värdefullare än lyx och överflöd” och ”I nöden prövas vännen”. Ge gärna eleverna i uppgift att skriva egna fabler med en sensmoral. (Läs vidare i *Från fabler till manga 1* av Ann Boglind och Anna Nordenstam.)

Eleverna kan också få i uppgift att teckna dikten som en seriestripp där hela händelseförloppet finns med.

[Läs mer om och av Anna Maria Lenngren](#) (1754–1817) på Litteraturbankens Skola.

Hanna Lundström: Samla sekunder [s. 60]

Prata med eleverna om vilka saker de gillar att samla på. Hur samlar de, fysiskt i lådor och album eller digitalt i sina mobiler? Vilka av diktens samlade saker kan man ta på och vilka kan man inte ta på? Kanske det kan passa att gå igenom konkreta och abstrakta substantiv?

Erik Gustaf Geijer: Vallgosse-visa [s. 62]

Samtala om vad en vallgosse arbetar med och var han har sin arbetsplats. Vilka ledtrådar ger dikten och bilden? Har några av eleverna arbetat som herdar och tagit hand om boskapsdjur på bete? Hur känner sig vallgossen?

Samtala om synen på barnarbete i olika kulturer och i olika tider. Vilka olika typer av barnarbete fanns i Sverige förr? Finns det barnarbete i Sverige nu? [Läs mer om barnarbete i Sverige i SO-rummet.](#)

När författaren Erik Gustaf Geijer levde (1783–1847) var barnarbete tillåtet i Sverige. De flesta i Sverige vid den här tiden arbetade i jordbruk, skogsbruk och inom hantverk inom den egna familjen och förväntades lära sig och med stigande ålder kunna överta vårdnadshavarnas arbete.

[Läs mer om och av Erik Gustaf Geijer](#) på Litteraturbankens Skola. [Läs även Erik Gustaf Geijers dikt ”Den lilla kolargossen”](#) på Litteraturbankens Skola.

I skogen vid milan sitter Far,
Mor sitter hemma och spinner;
Vänta jag blir väl också karl,
Får en Fästemö efter mitt sinne.
Det är så mörkt, långt, långt bort i skogen.

Tidigt med solen jag hemifrån gick,
Friskt liv medan solen glimmar!
Till Far skall jag bära mat och dryck,
Nu komma snart kvällens timmar.
Det är så mörkt, långt, långt bort i skogen.

Jag är ej rädder på liten grön stig,
Där jag ensam i skogen månd' gånga.
Men furorna se så mörkt på mig
Och bergen kasta skuggor så långa.
Det är så mörkt, långt, långt bort i skogen.

Tralala! Friskt sinne, som fåglen i flykt!
Nu vill jag springa och sjunga.
Hu! utur berget det svarar så styggt,
Och orden de komma så tunga.
Det är så mörkt, långt, långt bort i skogen.

Ack! vore jag väl hos min gamla Far!
Jag björnen hör brumma och sjunga,
Och björnen han är den starkaste karl,
Och skonar varken gamla eller unga.
Det är så mörkt, långt, långt bort i skogen.

Jämför de båda dikterna "Vallgossen-visa" och "Den lilla kolargossen" och fundera över vad en vallgosse och en kolargosse gör och hur deras dagar kan se ut. Hur gamla är pojkarna? Vad har de för arbetsuppgifter? Vilka rader i de båda dikterna talar om hur pojken känner sig?

Sista raden i varje strof i "Den lilla kolargossen" lyder likadant som ett omkväde eller refräng i en visa. Vad har dessa rader för betydelse? Vilka faror fanns för en pojke i början av 1800-talet när de här dikterna skrevs? Vilka faror finns idag för en pojke som ska gå ett ärende på egen hand?

Några elever kan få i uppgift att ta reda på mer om hur arbetet vid en kolmila går till för att sedan berätta för klassen.

Även inom de framväxande industrierna under 1800-talet blev barn eftertraktade och utnyttjades som billig arbetskraft. Det skildras i Zacharias Topelius dikt "Fabriksarbeterskan" från 1884. [Läs hela dikten](#) i Topelius *Läsning för barn 6* (1884) som finns utgiven av Svenska Litteratursällskapet i Finland.

Fabriksarbeterskan

Så fattiga, fattiga voro vi små,
Fast mor hon arbetade trogen;
Men ack, huru rika vi voro ändå,
När fria vi sprungo i skogen!
Vi voro som fjärlar i rosenknopp,
Vi hade ju sol,
Hög himmel och grönska,
Blå sjö och musik i var gungande topp.

Nu stå vi som fattiga fångar i band,
Fastkedjade vid mekaniken;
Vi våga ej röra vår fot eller hand
Ett steg från vår plats i fabriken.
En ånga av klister förtynger vårt bröst;
Vårt tak är så lågt,
Grå murar oss stänga,
Det dövande larmet förtager vår röst.

Och spindlarna snurra så trolska omkring,
Och tråden i rader sig silar,
Och rullarna linda sin vitnande ring,

Och spolarna flyga som pilar.
Men stumma, orörliga, bleka vi stå,
Som mitt i en fors,
Och vakta vår rulle
Och knyta hans tråd, när den brister ändå.

Maskinen av järn han besörjer om allt,
Som stormen om hösten han viner;
Han tänker: vi lyda vad han oss befallt,
Och mänskorna äro maskiner.
Osynliga krafter behärska hans gång;
Han sliter oss ut,
Han spinner vår livstråd,
Den löper med rullen och blir icke lång.

Men inom oss lever en böljande värld
Av mänskliga känslor och minnen;
Den kan icke kuvas, i kedjorna snärd,
Den följer ej med våra sinnen;
Och tankarna ila som vingade bud
Till grönskande skog,
Till barndom och frihet,
Blå himmel och ovanom himmelen – Gud!

Vad drömmer flickan i fabriken om som ska hjälpa henne? Vad skulle kunna hjälpa barnarbetare i vår tid?

De svåra arbetsförhållandena i fabriker ledde i slutet av 1800-talet till lagstiftning om barns ålder och antal timmar barn fick arbeta inom industrierna. 1977 infördes en arbetsmiljölag som innebär att barn måste vara minst 16 år och ha gått ut grundskolan för att få anställning.

Vilka krav är rimliga att ställa på att barn bidrar till familjens försörjning och välbefinnande?

Erik Johan Stagnelius: Näcken [s. 65]

Det finns berättelser om näcken i gamla folksagor. Barn fick förr ofta varningen ”akta dig för näcken” för att de inte skulle gå nära sjöar och åar. Enligt folktron hörde han till de fallna änglarna och när människorna ifrågasatte hans möjligheter att bli frälst slutade han att spela, men i flera berättelser utlovas han frälsning till slut och börjar då spela igen. Stagnelius dikt har inte det lyckliga slutet, vilket har gjort att man har diskuterat om näcken som spelar kan vara en bild för en diktare som skriver och blir ifrågasatt. Varför har författaren inte tagit med folktrons lyckligare slut?

[Läs mer om och av Erik Johan Stagnelius](#) (1793–1823) på Litteraturbankens Skola.

Jila Mossaed: Varför kan jag fortfarande inte uttala ö [s. 66]

I dikten beskrivs hur svårt det kan vara att uttala bokstaven ö i det svenska språket. Räkna tillsammans antalet ord med ö som finns i dikten. Vad får vi reda på av ordet ”fortfarande”? Samtala om varför vissa ljud är svårare än andra att uttala i språk vi inte lärt oss när vi var små. Även inom Sverige uttalar vi bokstäver olika, exempelvis ö och e. Byt svåra språkljud med varandra i klassen. Samtala om vilka namn i klassen som är svåra för andra att uttala. Hur viktigt är det att ens namn uttalas rätt? Vad tycker jaget i dikten?

Som en kreativ avslutning på samtalet om denna dikt kan eleverna göra ö-collage med egna och andras bilder på saker som börjar på ö eller skriva egna dikter om något ljud eller någon bokstav som de tycker är svåra.

Jila Mossaed kommer från Iran och skrev dikter på persiska i sitt hemland, men började också skriva på svenska sedan hon flytt till Sverige. [Läs mer om Jila Mossaed](#) på Svenska Akademiens hemsida.

Maria Wine: Nu har regnet kommit åter [s. 68]

Samtala om regn och olika slags regn som metaforer för känslor och stämningar. Vad kan ha hänt jaget i dikten? Hur upplever jaget regnet?

Jämför med hur regn skildras i [Gustav Frödings dikt ”Regn”](#) som finns i *En bro av poesi* och på Litteraturbankens Skola.

[Läs mer om och av Maria Wine](#) (1912–2003) på Litteraturbanken.

Bengt Cidden Andersson: Bakåtpassningen [s. 70]

Den här dikten är hämtad ur Bengt Cidden Anderssons *Låt hela bollen ligga still*, där alla dikterna handlar om fotboll på olika sätt. I *En bro av poesi* finns dikten ”Striden” från samma bok. Be eleverna skriva liknande korta reflektioner kring en sport de tycker om.

Tomas Tranströmer: Storm [s. 72]

Samtala om de bilder Tomas Tranströmer skapar för att framkalla känslan av höststorm. Jämför en bild på en älg med en bild på en ek och leta likheter. Låt eleverna själva teckna och måla vad de ser framför sig i första eller andra strofen. Läs högt om någon annan storm som skildras litterärt och jämför. Två exempel:

Kapitlet Yrsätterskajsa i *Nils Holgerssons underbara resa* (1906–07) av Selma Lagerlöf

Novellen ”Filifjonkan som trodde på katastrofer” av Tove Jansson i samlingen *Det osynliga barnet och andra berättelser* (1962)

Nora Khalil: snälla låt det inte vara min bror [s. 75]

Denna dikt kan vara svår att läsa och beskriver en våldsamt verklighet som berör många barn i Sverige idag både direkt och indirekt. Följ gärna upp med att visa och läsa bilderboken *Nåns bror* (2023) som Viveca Sjögren gjort tillsammans med barn i Fittja skola och som handlar om sorg och bearbetning av trauman efter dödsjutningar. Samtala om skillnader och likheter mellan våld i verkligheten och våld som skildras i fiktion (till exempel i en dikt eller i en berättelse och film eller i spelvärlden). Vad tycker eleverna om våldsskildringar i fiktionsvärlden? Överväg som lärare om dina elever skulle kunna ha denna dikt som utgångspunkt för att skriva en kort novell eller filmscen som börjar med samma rader som dikten.

Uppmärksamma eleverna på att författaren Nora Khalil också har skrivit ungdomsböcker, till exempel *Yani* (2022) som handlar om ungdomar i årskurs 9, men som kan fungera att läsa även i årskurs 6.

Helga Henschen: tala du som ännu har läppar [s. 76]

Samtala om ordet tal och vad det kan betyda. Vilka olika slags tal finns det? Diskutera vad tal innebär i Henschens dikt och i Geijers dikt ”Tal och tystnad”. Det kan vara intressant att berätta för eleverna att denna dikt har lästs upp i Riksdagen på

Kronprinsessan Victorias myndighetsdag 1995, på den mördade statsministern Olof Palmes begravning 1986 och på minneshögtiden för den mördade utrikesministern Anna Lindh 2003. Samtala om varför denna dikt har passat bra att läsa vid dessa tillfällen.

Efter ett samtal om vikten att tala för sin sak, att argumentera för något kan eleverna få i uppgift att hålla ett kort argumenterande tal för något som de brinner för.

Erik Gustaf Geijer: Tal och tystnad [s. 78]

Samtala om vad tystnad betyder för eleverna. Finns det olika slags tystnad? Vad är det för tystnad som beskrivs i dikten och på bilden? Håller eleverna med om att man behöver kunna förstå tystnad för att vara vis?

Jämför uppmaningen i slutet av dikten med uppmaningarna i Helga Henschens dikt "Tala". Diskutera vad tystnad innebär i Geijers dikt och vad tystnad innebär i Henschens dikt.

[Läs mer om och av Erik Gustaf Geijer](#) på Litteraturbankens Skola.

Israel Holmström: Epigram över Karl XII:s hund [s. 80]

Funder över ordet "epigram" i titeln och jämför med Anna Maria Lenngrens dikt "Epigram". Vad är ett epigram? (Formen epigram har sina rötter i antiken och är en kort dikt, ofta till minne av någon och ofta med satirisk udd.)

Författaren Israel Holmström (1661–1708) var kung Karl XII:s krigsjurist (generalauditör) och ute på fälttåg tillsammans med kungen och hans hund Pompe, som dog i fält år 1703. Även författaren Holmström dog i fält år 1708. Karl XII föddes 1682 och blev skjuten år 1718 i ett anfall mot Norge. Ta tillsammans reda på mer om kung Karl XII och hans hund Pompe. När levde Karl XII och hur dog han? Länge kallades han för hjältekonungen Karl XII, varför då? Vad får vi veta om Karl XII i dikten? På bilden ser vi en så kallad karolinerhatt som hörde till militäruniformen på Karl XII:s tid. Soldaterna kallades karoliner vid denna tid. Är dikten allvarlig eller skämtsam? Samtala om vad som utmärker en hjälte. Vad finns det för olika slags hjältar? Pröva olika ordsammansättningar med hjälte: krigshjälte, vardagshjälte, sagohjälte, hjältemod, hjältekung, hjälteberättelse.

Visa Gustaf Cederströms berömda målning ”Karl XII:s likfärd 1718” från 1884 och samtala om vad målningen visar. [En lärarhandledning till målningen hittar du på Sverigeshistoria.se.](#)

[Läs mer om Israel Holmström](#) (1661–1708) på Litteraturbankens Skola.

Carl Jonas Love Almqvist: Häxan i konung Karls tid [s. 82]

Samtala om vem kung Karl är i denna dikt. När brändes häxor på bål i Sverige? Den sista större häxprocessen i Sverige var år 1724. Carl Jonas Love Almqvist föddes år 1793 och dog år 1866. Hur märks det på språket att dikten är från början av 1800-talet? Det står ”barnena” istället för barnen. Vilken effekt ger det?

[Läs mer om Carl Jonas Love Almqvist](#) (1793–1866) på Litteraturbanken.

När Almqvist levde var det bara drygt 100 år sedan människor trott på häxor och till och med dödat kvinnor för att de påstods vara häxor. För att det inte skulle hända igen var det viktigt att förstå att häxor inte finns på riktigt. Ta reda på mer om häxprocesser. Ni kan till exempel [se ett program på UR](#) eller [läsa mer i SO-rummet](#). Diskutera om det finns förföljelser och förtal som liknar häxprocesser även i vår tid.

Det har skrivits en hel del historiska ungdomsböcker som bygger på fakta om häxor och häxprocesser. Kanske någon elev har läst eller lyssnat till någon av dessa och kan berätta vad den handlar om:

Andersen, Leif Esper, *Häxfeber* (1990)

Bylock, Maj, *Häxprovet* (1989), *Häxans dotter* (1990), *Häxpojken* (1991),
Häxguldet (1993), *Häxkatten* (1996), *Häxbrygden* (1996), *Häxdoktorn* (1998),
I häxornas tid (samlingsvolym, 2006) (samtliga gavs ut i nyutgåvor 2018 och finns också som ljudböcker)

Hjort, Sofi, *Den stora häxjakten* (2016)

Isaksson, Börje & Nygren, Tord, *Bränn häxan! En berättelse om den stora häxjakten på Södermalm i Stockholm 1675–1676* (1998)

Kärnborg, Ulrika, *Nattflygare* (2022)

McNicoll, Elle, *Som en gnista* (2024)

Rees, Celia, *Häxa* (2002)

Svedelid, Olov, *Mor är ingen häxa* (1991, pocket 2023)

Erik Axel Karlfeldt: Hos häxan [s. 84]

Jämför ”Häxan i konung Karls tid” med ”Hos häxan”. När Karlfeldt skrev den här dikten hade det gått över 200 år sedan häxprocesserna. Diskutera om det märks att det har gått längre tid än när Almqvist skrev ”Häxan i konung Karls tid”. Diskutera om Karlfeldts dikt ska läsas som en saga eller som tips på hur en kvinna kan få en pojkvän som gjort slut att ångra sig.

Utöver ovan nämnda historiska ungdomsböckerna om häxprocesser finns det också häxor i C.S. Lewis Narniaböcker (1950–1957), i Roald Dahls *Häxorna* (1983) och i J.K. Rowlings böcker om Harry Potter (1997–2007).

Här är några fler exempel på fantasybetonade böcker med häxor:

Baker, Marina, *Formler för unga häxor* (2001)

Knox Ostertag, Molly, *Midvinterhäxan*, seriebok i mangastil (2020)

Mangold, Maud, *Ängeln utan vingar* (2016)

Melin, Mårten, *Vera – en riktig häxa* (2017)

Låt gärna eleverna jämföra häxskildringar i olika fantasyböcker och i historiska realistiska böcker.

På Litteraturbankens Skola kan du [läsa mer om och av Erik Axel Karlfeldt](#) (1864–1931) och höra [en uppläsning av ”Hos häxan”](#).

Emma och Lisen Adbåge: Sussis mormor [s. 86]

Här kan man prata med eleverna om vad som kan utmärka en modern häxa och diskutera om det är positivt eller negativt att kalla någon för häxa. Diskutera också om det finns förföljelser och förtal som liknar häxprocesser även i vår tid.

Karin Boye: Från en stygg flicka [s. 88]

”Ha det så bra” är en vanlig avskedsfras, men här är det någon som är stygg och önskar precis tvärtom. Läsaren hamnar mitt i en upprörd situation med många olika slags starka känslor. Samtala om vad det är för känslor som jaget känner. Är det positiva eller negativa känslor eller en blandning? Vad kan ha hänt och vad kommer att hända? Illustrationen kan tolkas så att personen med telefonen messar dessa ord.

Eleverna kan få i uppgift att skriva ett svar från den som verkar ligga lugnt och sova. Diskutera också vad blixterna i illustrationen kan symbolisera.

[Läs mer om och av Karin Boye](#) (1900–1941) på Litteraturbankens Skola. Där finns också [en inläsning av dikten](#).

Anna Maria Lenngren: Epigram [s. 90]

Lenngrens dikt handlar om en person som fått sitt namn efter hur han lever. Samtala om vad namnet Rusius antyder och vad får vi veta om hans liv. Diskutera hur dikten är både rolig, sorglig och elak.

Vad betyder dikt titeln Epigram? (En mycket kort diktform med rötter i antiken; rymmer endast en tanke och har ofta en satirisk udd.)

Anna Maria Lenngren var samtida med Bellman och levde liksom Bellman i Stockholm i det som nu är Gamla stan. Båda skrev om folklivet i Stockholm och sin tids människor. Lyssna på en tolkning av Bellmans epistel n:o 34 ”Ack vad för en usel koja” till exempel på Spotify. Episteln är skriven 1771 och skildrar en brand i Kolmätargränden i Gamla stan i Stockholm hos en av huvudgestalterna i Bellmans diktning, krogägaren och spelmannen Movitz. [Texten med ordförklaringar](#) finns på Litteraturbanken.

Vad ger episteln för intryck av Movitz och hans bostad?

Hur verkar det vara att leva i Stockholm på 1700-talet?

Vilka är Movitz käraste ägodelar?

Hur klarar sig Movitz ur branden?

[Läs mer om och av Anna Maria Lenngren](#) (1754–1817) och [Carl Michael Bellman](#) (1740–1795) på Litteraturbankens Skola. Där finns också [en inläsning av ”Epigram”](#).

Johan Olof Wallin: Tidens värde [s. 92]

Samtala om hur tid och pengar kan kopplas till varandra. Vad är viktigast, tid eller pengar? Håller ni med om rådet som ges i dikten? I dikten nämns fält och vägar. Samtala om hur fält och trädgårdar, vägar, byggnader och minnesmärken av olika slag kan påminna oss om människorna som levt på vår plats i livet före oss.

På Litteraturbankens Skola finns [en uppläsning av ”Tidens värde”](#).

[Läs mer om och av Johan Olof Wallin](#) på Litteraturbankens Skola.

Gunnar Ekelöf: blommorna sover i fönstret [s. 94]

Efter läsning av den här dikten passar det att ta upp begreppet personifikation och be eleverna leta exempel på hur föremål i dikten beskrivs som levande gestalter. Hur känns stämningen i rummet som beskrivs – hemtrevlig, glad, förväntansfull, obehaglig, ödesmättad, otäck? Eleverna kan också få spekulera om vad som har hänt, vem man väntar på etc. och eventuellt skriva en kort berättelse med den här dikten som utgångspunkt.

Verner von Heidenstam: Vi människor [s. 97]

Samtala om vad vi kan göra för att få en större gemenskap mellan människor. Vad finns det för hinder och hur kan vi komma över dessa hinder?

[Läs mer om och av Verner von Heidenstam](#) (1859–1940) på Litteraturbankens Skola. Där finns också en [uppläsning](#) av dikten.

Pär Lagerkvist: Jag ville vara en annan [s. 98]

Samtala om vad främlingskap kan vara. Vad är skillnaden mellan att känna sig som en främling och att lära känna en främling? Varför skulle man vilja vara en annan? Kan man bli en annan? Jämför dikten med Hanna Lundströms ”Snögubben” i *En bro av poesi*, som också tänker att den ville vara en annan.

Vilhelm Ekelund: Det snöar [s. 101]

Samtala om vad den första snön betyder för dig och eleverna, nu och när ni var små. Väcker snön positiva eller negativa känslor? Vilka känslor väcker snön i dikten? Hur låter det när det snöar? Hur förändras upplevelsen av utomhusmiljön när den täcks av snö? Varför upplever jaget i dikten en sådan stillhet? Vad menas med orden ”min barndom på mig ser”? Samtala om vad som kan få er att plötsligt minnas er själva och tillvaron som den var när ni var mindre. Hur upplever diktjaget sin barndom och hur gammal är diktjaget?

Jämför dikten ”Det snöar” med Pär Lagerkvists dikt ”Vad jag upplevde den kvällen”, som står näst sist i diktantologin *En bro av poesi*. Där är perspektivet det omvända: diktjaget minns hur han som barn plötsligt fick insikten att han inte längre var ett litet barn. I ”Det snöar” får diktjaget istället kontakt med sin barndom.

På Litteraturbankens Skola kan du [läsa mer om och av Vilhelm Ekelund](#) (1880–1949) och [lyssna på en uppläsning av dikten](#).

Bengt Berg: Alltför många dikter finns inte [s. 102]

De två första stroforna handlar om dikter som redan finns och olika sätt att uttrycka sig i dikter. När eleverna är väl bekanta med boken *Tid för poesi*, be dem leta olika dikter i boken som de tycker stämmer in på hur dikter beskrivs i de två första stroforna.

De följande stroforna i dikten är en uppmaning att skriva en egen dikt och att ta hand om gömda och glömda dikter. Samtala om var det finns dikter att söka efter och vad som behövs för att skriva dikter. Be eleverna skriva av en dikt som de vill ta hand om. Sätt upp dessa dikter på väggen i klassrummet.

Del 3. Förslag på arbetsområden

Tid som tema

Funderingar kring tid följde oss när vi satte samman dikterna med varandra i boken. Vi tänkte också på årets växlingar i indelningen av dikterna och att boken skulle kunna fungera som en samlingspunkt kring veckans dikt. 37 av bokens 52 dikter berör någon aspekt av tid och vi har satt samman dikter i flera teman som alla rör tid på olika sätt. Börja gärna med att undersöka den nya boken tillsammans ur den aspekten. Vilken tid visas på bokens omslag? Är det nutid eller dåtid?

Uppmärksamma källförteckningen på s. 108–109. Där framgår när bokens dikter gavs ut första gången. Leta tillsammans efter den äldsta dikten i boken (Jesper Swedbergs ”Nu är en dag framliden”). Be eleverna hitta en dikt från 1700-talet, en dikt från 1800-talet, en från 1900-talet och en från 2000-talet. Jämför tillsammans dikter från olika tider och uppmärksamma att det är särskilt de äldre dikterna som har tydliga rim i rimmönster (”Nu är en dag framliden”, ”Där skogvaktarn tog in”, ”En doft”, ”I livets villervalla”, ”Lördagskväll”, ”Snigelns visa”, ”Biet och duvan”, ”Näcken”, ”Tal och tystnad”, ”Epigram över Karl XII:s hund”, ”Från en stygg flicka” ”Hos häxan”, ”Tidens värde”, ”Vi människor”). Men tre av dikterna från 2000-talet har också tydliga rim (”Dagarna”, ”Samla sekunder”, ”Sussis mormor”).

(Sidangivelserna nedan hänvisar till antologin.)

Tidens flykt/tidens gång

Kaj Beckman: Det som händer nu [s. 10]

Bo Carpelan: Gammalt år och nytt [s. 8]

Albert Gellerstedt: ur Islossning [s. 19]

Verner von Heidenstam: Om tusen år [s. 30]

Barbro Lindgren: Nu föds ett barn [s. 40]

Ingrid Sjöstrand: Vet morötter mer än vi? [s. 28]

Jesper Swedberg: Nu är en dag framliden [s. 12]

Se tillbaka – minnas

Bengt Cidden Andersson: Bakåtpassningen [s. 70]

Vilhelm Ekelund: Det snöar [s. 101]

Verner von Heidenstam: Om tusen år [s. 30]

Mårten Melin: Inte mera vän [s. 16]

Laleh Pourkarim & Gustaf Thörn: Goliat [s. 24]

Sten Selander: En doft [s. 20]

Edith Södergran: En fången fågel [s. 57]

Ta vara på tiden

Vilhelm Ekelund: Livets korthet [s. 47]

Verner von Heidenstam: Vi människor [s. 97]

Hanna Lundström: Samla sekunder [s. 60]

Lena Sjöberg: Dagarna [s. 11]

Johan Olof Wallin: Tidens värde [s. 92]

Se framåt

Karin Boye: Vårvisa [s. 29]

Göran Greider: Landsbygdens stora trähus [s. 32]

Anna Maria Lenngren: Biet och duvan [s. 58]

Laleh Pourkarim & Gustaf Thörn: Goliat [s. 24]

Edith Södergran: Det underliga havet [s. 54]

Maria Wine: Nu har regnet kommit åter [s. 68]

Tiden stannar upp – ögonblicket fångas

Werner Aspenström: Mätarlarven [s. 48]

Vilhelm Ekelund: Det snöar [s. 101]

Gunnar Ekelöf: blommorna sover i fönstret [s. 94]

Gustaf Fröding: Snigelns visa [s. 50]

Nora Khalil: snälla låt det inte vara min bror [s. 75]

August Strindberg: Lördagskväll [s. 44]

Tomas Tranströmer: Storm [s. 72]

Historisk tid

Carl Jonas Love Almqvist: Häxan i konung Karls tid [s. 82]

Erik Gustaf Geijer: Vallgosse-visa [s. 62]

Helmer Grundström: Där skogvaktarn tog in [s. 15]

Israel Holmström: Epigram över Karl XII:s hund [s. 80]

Erik Axel Karlfeldt: Hos häxan [s. 84]

Anna Maria Lenngren: Epigram [s. 90]

1600-tal

Jesper Swedberg: Nu är en dag framliden (1694) [s. 12]

1700-tal

Israel Holmström: Epigram över Karl XII:s hund (1703) [s. 80]

Anna Maria Lenngren: Biet och Duvan (1794) [s. 58]

Anna Maria Lenngren: Epigram (1795) [s. 90]

Thomas Thorild: Thoraud till Freidin (1780) [s. 46]

1800-tal

Carl Jonas Love Almqvist: Häxan i konung Karls tid (1849) [s. 82]

Erik Gustaf Geijer: Tal och tystnad (1840) [s. 78]

Erik Gustaf Geijer: Vallgosse-visa (1841) [s. 62]

Albert Gellerstedt: ur Islossning (1871) [s. 19]

Erik Axel Karlfeldt: Hos häxan (1895) [s. 84]

Erik Johan Stagnelius: Näcken (1821) [s. 65]

August Strindberg: Lördagskväll (1883) [s. 44]

Johan Olof Wallin: Tidens värde (1838) [s. 92]

1900-tal

Bengt Cidden Andersson: Bakåtpassningen (1991) [s. 70]

Werner Aspenström: Mätarlarven (1952) [s. 48]

Kaj Beckman: Det som händer nu (1980) [s. 10]

Bengt Berg: Alltför många dikter finns inte (1991) [s. 102]
Karin Boye: Vårvisa (1924) [s. 29]
Karin Boye: Från en stygg flicka (1927) [s. 88]
Bo Carpelan: Gammalt år och nytt (1982) [s. 8]
Stig Dagerman: Jorden kan du inte göra om (1983) [s. 26]
Vilhelm Ekelund: Det snöar (1905) [s. 101]
Gunnar Ekelöf: blommorna sover i fönstret (1932) [s. 94]
Nils Ferlin: I livets villervalla (1930) [s. 36]
Gustaf Fröding: Myra med barr (1914) [s. 42]
Gustaf Fröding: Snigelns visa (1914) [s. 50]
Helmer Grundström: Där skogvaktarn tog in (1943) [s. 15]
Verner von Heidenstam: Om tusen år (1915) [s. 30]
Verner von Heidenstam: Vi människor (1915) [s. 97]
Helga Henschen: tala du som ännu har läppar (1973) [s. 76]
Pär Lagerkvist: Jag ville vara en annan (1953) [s. 98]
Barbro Lindgren: Nu föds ett barn (1974) [s. 40]
Harriet Löwenhjem: Är det du, är det du, allra käraste barn (1927) [s. 23]
Harry Martinson: Daggmasken (1945) [s. 53]
Henry Parland: Min hatt (1929) [s. 38]
Solveig von Schoultz: Gungan (1975) [s. 34]
Sten Selander: En doft (1926) [s. 20]
Ingrid Sjöstrand: Vet morötter mer än vi? (1982) [s. 28]
Edith Södergran: Det underliga havet (1916) [s. 54]
Edith Södergran: En fången fågel (1916) [s. 57]
Tomas Tranströmer: Storm (1954) [s. 72]
Maria Wine: Nu har regnet kommit åter (1954) [s. 68]

2000-tal

Emma och Lisen Adbåge: Sussis mormor (2016) [s. 86]
Eva-Stina Byggmästar: Drömde om snö (2003) [s. 18]
Göran Greider: Landsbygdens stora trähus (2004) [s. 32]
Nora Khalil: snälla låt det inte var min bror (2019) [s. 75]
Hanna Lundström: Samla sekunder (2016) [s. 60]

Mårten Melin: Inte mera vän (2016) [s. 16]

Jila Mossaed: Varför kan jag fortfarande inte uttala ö (2009) [s. 66]

Laleh Pourkarim & Gustaf Thörn: Goliat (2013) [s. 24]

Lena Sjöberg: Dagarna (2022) [s. 11]

Fem Nobelpristagare

Åtta svenska författare har fått Nobelpriset i litteratur. Fem av dem finns med i *Tid för poesi*. Nobelpriset började delas ut 1901 och anses som ett av världens finaste pris till författare och forskare. Priset är uppdelat på fem områden: fysik, kemi, medicin, litteratur samt fredsarbete. Det är uppkallat efter Alfred Nobel (1833–1896) som instiftade priset i sitt testamente 1895. Priset delas ut varje år i Stockholm på Alfred Nobels dödsdag den 10 december. Svenska Akademien utser den som ska få Nobelpriset i litteratur.

[Nobelprismuseet](#) har en rad skolaktiviteter som passar från förskoleklass och uppåt kring prisområdena och Alfred Nobel, både på plats på museet i Börshuset i Stockholm och digitalt.

Den första svenska Nobelpristagaren i litteratur var Selma Lagerlöf (1858–1940). Hon fick priset 1909 och var också den första kvinnan som fick Nobelpriset i litteratur. Selma Lagerlöf skrev berättelser och romaner och finns därför inte med i *Tid för poesi*.

Ytterligare två svenska Nobelpristagare saknas i boken. Den ena är Eyvind Johnson (1900–1976) som också främst skrev romaner. Eyvind Johnson fick priset tillsammans med Harry Martinson 1974. Den andra är den tyskspråkiga poeten Nelly Sachs. Hon var judinna och flydde från Tyskland till Sverige 1940. 1966 tilldelades hon Nobelpriset i litteratur.

Övriga fem svenska Nobelpristagare i litteratur finns med i *Tid för poesi*.

Verner von Heidenstam (1859–1940): Nobelpriset 1916

Om tusen år [s. 30]

Vi människor [s. 97]

Erik Axel Karlfeldt (1864–1931): Nobelpriset postumt 1931

Hos häxan [s. 84]

Pär Lagerkvist (1891–1974): Nobelpriset 1951

Jag ville vara en annan [s. 98]

Harry Martinson (1904–1978): Nobelpriset 1974

Daggmasken [s. 53]

Tomas Tranströmer (1931–2015): Nobelpriset 2011

Storm [s. 72]

Sex finländska poeter

Sju av dikterna i *Tid för poesi* är skrivna av finländska poeter med svenska som modersmål. Fram till 1900-talet skrevs den mesta litteraturen i Finland på svenska. Det beror på att Finland från 1300-talet och fram till 1809 var en del av Sverige. 1809 förlorade Sverige Finland i krig med Ryssland och efter revolutionen i Ryssland år 1917 blev Finland en självständig nation. Finland har behållit två nationalspråk: finska och svenska. Men svenskans ställning har försvagats i Finland; bara ungefär fem procent av finländarna har numera svenska som sitt första språk.

Finska är också ett av fem historiska minoritetsspråk i Sverige eftersom Sverige och Finland har en lång gemensam historia och många finländare har bosatt sig i Sverige. De kallas sverigefinnar, och finländare med svenska som modersmål brukar kallas för finlandssvenskar.

Eva-Stina Byggmästar: Drömde om snö [s. 18]

Bo Carpelan: Gammalt år och nytt [s. 8]

Hanna Lundström: Samla sekunder [s. 60]

Henry Parland: Min hatt [s. 38]

Solveig von Schoultz: Gungan [s. 34]

Edith Södergran: Det underliga havet [s. 54] och En fången fågel [s. 57]

Berättartilltal

Många dikter i *Tid för poesi* handlar om någon som kallas ”jag”. Det kan vara spännande att prata om vem eleverna tror att jaget är i olika dikter och om det är fantasi eller om den riktiga författaren kan ha varit med om det som beskrivs i dikten. Ofta vänder sig diktjaget till ett du. Ibland används ”vi”. Fundera tillsammans vad det gör med läsaren att möta ett jag, ett du eller ett vi i en dikt. Pröva att tillsammans byta berättartilltal i en dikt och fundera över effekten.

Jag-dikter

- Bengt Cidden Andersson: Bakåtpassningen [s. 70]
Werner Aspenström: Mätarlarven [s. 48]
Kaj Beckman: Det som händer nu [s. 10]
Karin Boye: Från en stygg flicka [s. 88]
Karin Boye: Vårvisa [s. 29]
Eva-Stina Byggmästar: Drömde om snö [s. 18]
Vilhelm Ekelund: Det snöar [s. 101]
Gustaf Fröding: Myra med barr [s. 42]
Gustaf Fröding: Snigelns visa [s. 50]
Erik Gustaf Geijer: Vallgosse-visa [s. 62]
Albert Gellerstedt: ur Islossning [s. 19]
Verner von Heidenstam: Om tusen år [s. 30]
Nora Khalil: snälla låt det inte vara min bror [s. 75]
Pär Lagerkvist: Jag ville vara en annan [s. 98]
Harriet Löwenhjem: Är det du, är det du, allra käraste barn [s. 23]
Mårten Melin: Inte mera vän [s. 16]
Jila Mossaed: Varför kan jag fortfarande inte uttala ö [s. 66]
Henry Parland: Min hatt [s. 38]
Laleh Pourkarim & Gustaf Thörn: Goliat [s. 24]
Sten Selander: En doft [s. 20]
Edith Södergran: Det underliga havet [s. 54]
Maria Wine: Nu har regnet kommit åter [s. 68]

Du-tilltal

- Carl Jonas Love Almqvist: Häxan i konung Karls tid [s. 82]
Bengt Berg: Alltför många dikter finns inte [s. 102]
Karin Boye: Från en stygg flicka [s. 88]
Stig Dagerman: Jorden kan du inte göra om [s. 26]
Erik Gustaf Geijer: Tal och tystnad [s. 78]
Helga Henschen: tala du som ännu har läppar [s. 76]
Anna Maria Lenngren: Biet och duvan [s. 58]
Barbro Lindgren: Nu föds ett barn [s. 40]
Harriet Löwenhjem: Är det du, är det du, allra käraste barn [s. 23]
Mårten Melin: Inte mera vän [s. 16]
Solveig von Schoultz: Gungan [s. 34]
Lena Sjöberg: Dagarna [s. 11]
Thomas Thorild: Thoraud till Freidin [s. 46]
Johan Olof Wallin: Tidens värde [s. 92]

Vi

- Laleh Pourkarim & Gustaf Thörn: Goliat [s. 24]
Nils Ferlin: I livets villervalla [s. 36]
Verner von Heidenstam: Vi människor [s. 97]

Tredje person

- Emma och Lisen Adbåge: Sussis mormor [s. 86]
Bo Carpelan: Gammalt år och nytt [s. 8]
Gunnar Ekelöf: blommorna sover i fönstret [s. 94]
Göran Greider: Landsbygdens stora trähus [s. 32]
Helmer Grundström: Där skogvaktarn tog in [s. 15]
Israel Holmström: Epigram över Karl XII:s hund [s. 80]
Erik Axel Karlfeldt: Hos häxan [s. 84]
Anna Maria Lenngren: Epigram [s. 90]
Harry Martinson: Dagmasken [s. 53]
Erik Johan Stagnelius: Näcken [s. 65]
August Strindberg: Lördagskväll [s. 44]
Edith Södergran: En fången fågel [s. 57]
Tomas Tranströmer: Storm [s. 72]

Bildspråk

Att dikter är korta texter men ändå mångtydiga och meningstäta hänger ihop med att de är uppbyggda kring bilder som både utvidgar betydelsen och förvandlar den så att ny mening skapas. Till följande dikter finns samtalspunkter om bildspråk i dikterna:

Albert Gellerstedt: ur Islossning [s. 19]

Solveig von Schoultz: Gungan [s. 34]

Werner Aspenström: Mätarlarven [s. 48]

Harry Martinson: Daggmasken [s. 53]

Maria Wine: Nu har regnet kommit åter [s. 68]

Edith Södergran: En fången fågel [s. 57]

Gunnar Ekelöf: blommorna sover i fönstret [s. 94]